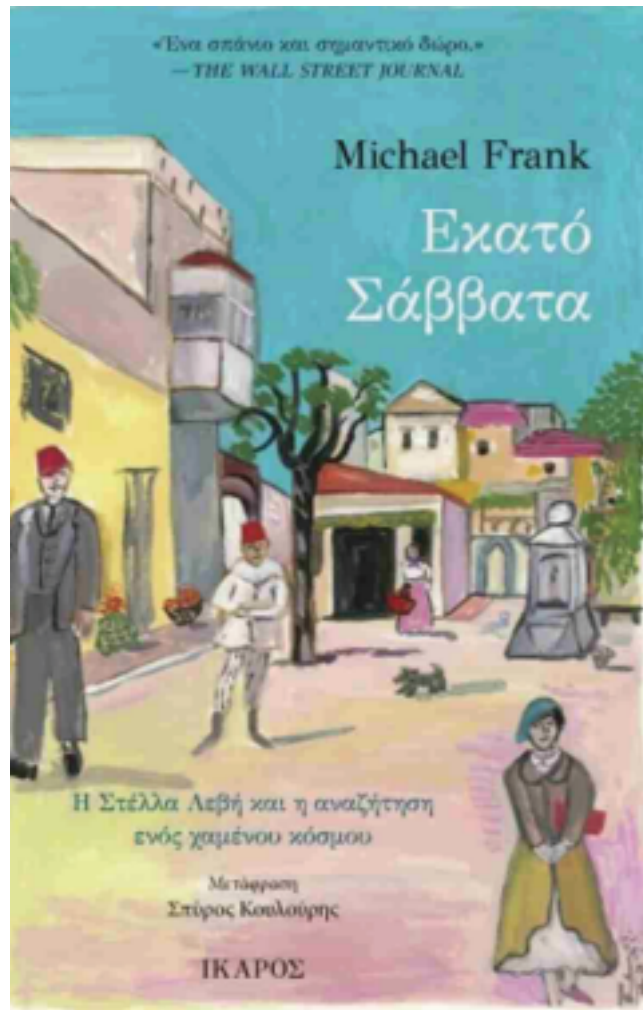

Το φως του Αιγαίου απλώνεται πάνω από τη Ρόδο με την ίδια διαύγεια που κάποτε φώτιζε τα στενά της εβραϊκής της συνοικίας, της Τζουντερίας. Εκεί όπου οι πέτρες θυμούνται ακόμα τις φωνές, τα τραγούδια, τις προσευχές, τις γιορτές μιας κοινότητας που έζησε μισή χιλιετία στο νησί πριν σβήσει βίαια, μέσα σε ένα ταξίδι θανάτου. Κι όμως, η μνήμη αντιστέκεται. Μερικές φορές, για να ξαναγεννηθεί η ιστορία, αρκεί μια φωνή - η φωνή μιας γυναίκας που έζησε, επέζησε, και ύστερα από δεκαετίες σιωπής, μίλησε.

Στις 8.11.2025, στην αίθουσα κεντρικού ξενοδοχείου, που φιλοξένησε την εκδήλωση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ρόδου για την παρουσίαση του βιβλίου του Michael Frank «Εκατό Σάββατα» (εκδόσεις Ίκαρος, μετάφραση Σπύρος Κουλούρης) ξύπνησαν μνήμες και συγκινήσεις καθώς άρχισε να ξεδιπλώνεται η ζωή της επιζήσασας του Ολοκαυτώματος Στέλλας Λεβή. Η μαρτυρία μιας ζωής, η αφήγηση μιας γυναίκας που κουβαλά έναν και πλέον αιώνα πίσω της και συνεχίζει να φωτίζει το σκοτάδι της Ιστορίας με τη νηφαλιότητα της μνήμης και το ψυχικό της σθένος.

Το βιβλίο «γεννήθηκε» από ένα τυχαίο συναπάντημα στη Νέα Υόρκη. Εκεί, ο συγγραφέας Michael Frank γνωρίζει τη Στέλλα Λεβή -τότε 92 ετών, σήμερα 103- σε μια διάλεξη στο Casa Italiana του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης. Μια απλή κουβέντα, ένα χαμόγελο, κι έπειτα μια πρόσκληση: να τη βοηθήσει να επιμεληθεί μια ομιλία της για τη ζωή στην Τζουντερία της Ρόδου. Κανείς από τους δύο δεν μπορούσε να φανταστεί πως αυτό θα ήταν το πρώτο από εκατό Σάββατα που θα περνούσαν μαζί.

Μέσα από αυτά τα εκατό Σάββατα, η Στέλλα ξεδιπλώνει τη ζωή της σαν παραμύθι και μαρτυρία μαζί: από το ηλιόλουστο νησί του παιδικού της παραδείσου, στους εφιάλτες των στρατοπέδων συγκέντρωσης, κι έπειτα στη Νέα Υόρκη, ως μία από τους μόλις 150 επιζώντες Εβραίους της Ρόδου. Μια σύγχρονη Σεχραζάτ του Greenwich Village, που αφηγείται όχι για να κερδίσει τη ζωή της, αλλά για να χαρίσει ζωή στη μνήμη των άλλων.

Η Τζουντερία και το παλίμψηστο της μνήμης

Ο επίκουρος καθηγητής Ιστορίας Εβραϊκών Κοινοτήτων του ΑΠΘ, Γιώργος Αντωνίου, άνοιξε την εκδήλωση με λόγια γεμάτα θέρμη για «ένα από τα πιο εντυπωσιακά και επιδραστικά βιβλία» που διάβασε φέτος και ανέδειξε τη λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην ιστορική αλήθεια και τη συναισθηματική μνήμη: «Το βιβλίο αυτό, όπως η καλή λογοτεχνία, ανασυστήνει το παρελθόν μέσα από τα θραύσματα, για να φτάσει εντέλει σε μια προσέγγιση που καταφέρνει όχι μόνο να μην προδώσει το ιστορικό παρελθόν αλλά και να το αναδείξει σε ένα πολυεπίπεδο και βαθύτερο τρόπο από τη μεταγραφή μιας προφορικής ιστορίας. Σε ένα πρώτο επίπεδο είναι η ιστορία της Τζουντερίας. Όσο είναι αυτό, άλλο τόσο είναι μια έμφυλη ιστορία της

ενηλικίωσης μιας εβραιοπούλας, των διλημμάτων, των ονείρων, των φλερτ, της μάχης μεταξύ παράδοσης και εσωτερικότητας, των ρόλων της καλής κόρης αλλά και της ανεξαρτησίας», ανέφερε χαρακτηριστικά, υπενθυμίζοντας πως η Τζουντερία δεν ήταν απλώς τόπος, αλλά τρόπος ζωής, σύμπλεγμα φωνών και εμπειριών. Και πως το βιβλίο του Frank κατορθώνει να αναστήσει όχι μόνο τον χώρο, αλλά και το ψυχικό τοπίο μιας εποχής που έσβησε με τον πιο βίαιο τρόπο.

Μεταπολεμικά, η Στέλλα Λεβή αρνείται με σθένος στον αυτοεγκλωβισμό της στην εικόνα του θύματος του Ολοκαυτώματος. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο επίκουρος καθηγητής του ΑΠΘ, «αντιλαμβανόμενη την παγίδα του εγκλωβισμού της στη Στέλλα του Ολοκαυτώματος, χωρίς ιδέες και προοπτικές. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η αφήγηση των στρατοπέδων είναι ένα συμβιβασμός μεταξύ της ίδιας και του συγγραφέα. Για να του πει όλα θέλει, αναγκάζεται να του πει και όσα δεν θέλει. Η ίδια θέλει να μιλήσει για όσα ήταν εν τέλει η Στέλλα. Δεν ήταν η Στέλλα των στρατοπέδων...».

Η γυναικεία φωνή και η πράξη της μνήμης

Η Δρ Ξένια Ελευθερίου, επιστημονική υπεύθυνη του Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης, εστίασε στη φωνή της γυναίκας που διαπερνά το έργο - μια φωνή που γίνεται ταυτόχρονα μαρτυρία, αντίσταση και πράξη αυτοδιάθεσης: «Ένα σημαντικό στοιχείο του βιβλίου είναι η μαρτυρία από μία γυναικεία φωνή, μία γυναίκα θύμα του Ολοκαυτώματος που εντάσσει το βιβλίο και στις σπουδές φύλου. Αναδεικνύεται ο ρόλος της γυναίκας στην τοπική κοινότητα της Ρόδου, η σημασία της γυναικείας εκπαίδευσης και η διαμόρφωση ενός φεμινιστικού προτύπου μέσα από τη φιγούρα της φιλελεύθερης αδελφής της Στέλλας, της Φελίτσε. Η Στέλλα, ως χειραφετημένη γυναίκα, αντιτίθεται στην παραδοσιακή νοοτροπία του γάμου με συνοικέσιο και στην προετοιμασία προίκας, δείχνοντας την ικανότητα των γυναικών να αμφισβητούν τα στερεότυπα και να διεκδικούν δικαιώματα και αυτονομία στον 20ό αιώνα», τόνισε. Το «Εκατό Σάββατα», σημείωσε η Δρ Ελευθερίου «δεν είναι μόνο η μικροϊστορία μίας ολόκληρης οικογένειας Εβραίων της Ρόδου ή μία ακόμη μαρτυρία. Είναι μια ανάσταση της κοινότητας της Ρόδου, ένα ταξίδι στη μνήμη και στον χρόνο, ένα μνημόσυνο για όσους χάθηκαν και ένας φόρος τιμής στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στην επιβίωση, στην αλληλεγγύη και στη συνέχιση της ιστορικής, θρησκευτικής και κοινωνικής παράδοσης μέσα από τη δράση της Στέλλας Λεβή και των συγγενών της. Σάββατο, ημέρα φωτός και ανάπαυσης, μας θυμίζει ότι όσο θυμόμαστε, η Ρόδος των Σεφαραδιτών ζει μέσα στη συλλογική μνήμη και στις καρδιές μας».

Η δύναμη της αφήγησης και η ευθύνη της μνήμης

Ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Κώστας Στοφόρος στάθηκε στη δομή και το ύφος του βιβλίου, αλλά και στο θαύμα της ανθρώπινης μνήμης που, ακόμη και μετά από εκατό χρόνια ζωής, διατηρεί καθαρή την ουσία του βίου: «Το βιβλίο με σύντομα κεφάλαια -που ίσως αντιστοιχούν στα Σάββατα- ξεδιπλώνει όλη την ιστορία με εξαιρετικό τρόπο. Νιώθεις πως όλα αυτά, όμορφα και φρικτά, να ζωντανεύουν μπροστά στα μάτια σου. Κι εντυπωσιάζεσαι με αυτά που συγκρατεί ή απωθεί η μνήμη αυτής της γυναίκας που έχει περάσει τα 100 της χρόνια πια και δεν έπαψε ποτέ από εκείνο τον Ιούλιο του 1944 να νιώθει εξόριστη».

Κλείνοντας, ο Στοφόρος διάβασε ένα απόσπασμα από τον επίλογο του βιβλίου, που συνοψίζει όλο το πνεύμα του έργου και τη σχέση του συγγραφέα με τη μάρτυρα: «Έκανα το καλύτερο δυνατό για να διερευνήσω τις πραγματικές βάσεις των αναμνήσεων της Στέλλας. Η πλειονότητά τους φαίνεται να ευθυγραμμίζεται με τα ιστορικά δεδομένα. Όταν υπάρχει αβεβαιότητα ή απόκλιση, έχω επιλέξει να μείνω πιστός στη Στέλλα, επειδή έχω μάθει να εμπιστεύομαι τη συναισθηματική και ψυχολογική αλήθεια των βιωμάτων της και γιατί έχει θυμηθεί και επιλέξει να μιλήσει για αυτά τα βιώματα. Η μνήμη δεν είναι ιστορία. Είναι η αντίληψη ενός ανθρώπου σε μια συγκεκριμένη ζωή για το τι έχει ζήσει, και αυτό το βιβλίο προσφέρεται με αυτή την ιδέα και με αυτό το πνεύμα».

Η μνήμη ως λύτρωση

Καθώς η εκδήλωση ολοκληρωνόταν, η αίθουσα έμοιαζε να πάλλεται από μια σιωπή που δεν ήταν απλώς συγκίνηση, αλλά σεβασμός. Το «Εκατό Σάββατα» δεν είναι απλώς ένα βιβλίο μαρτυρίας. Είναι ένας διάλογος ανάμεσα σε δύο ψυχές, δύο εποχές, δύο κόσμους - αυτόν που χάθηκε και αυτόν που επιμένει να θυμάται.

Η Στέλλα Λεβή, στα 103 της χρόνια, συνεχίζει να ζει στη Νέα Υόρκη. Από το Greenwich Village, όπου κάθε Σάββατο αφηγούνταν στον Michael Frank τις ιστορίες της Ρόδου, στέλνει ένα μήνυμα πέρα από χρόνο και θάνατο: πως η μνήμη, όταν ειπωθεί με ειλικρίνεια και αγάπη, μπορεί να γίνει φως.

Και ίσως, πράγματι, αυτό είναι το μυστικό των Εκατό Σαββάτων: πως μέσα στην αφήγηση επιβιώνει η ψυχή. Όσο κάποιος ακούει, όσο κάποιος θυμάται, η Σεχραζάτ της Ρόδου συνεχίζει να μιλά.

Τελευταία φορά που η Στέλλα Λεβή επισκέφθηκε τη Ρόδο ήταν το 2019. Στη Ρόδο επιθυμεί να επιστρέψει και για το «τελευταίο ταξίδι» ώστε να επιστρέψει το σώμα της στη γενέθλια γη, σύμφωνα με τη διευθύντρια της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ρόδου και στενή της φίλη Κάρμεν Κοέν.

ΠΗΓΗ: [ΑΠΕ. 9.11.2025](#)